

НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
СРПСКО ПИСАНО НАСЉЕЂЕ И ИСТОРИЈА
СРЕДЊОВЈЕКОВНЕ БОСНЕ И ХУМА

(19–20. јуни 2017, Андрићев институт у Андрићграду)

DOI 10.7251/FILN1719229B

У Андрићевом институту у Андрићграду, у Вишеграду, 19. и 20. јуна 2017. године одржана је научна конференција под називом *Српско писано наслеђе и историја средњовјековне Босне и Хума*. Организатори Конференције били су: Филолошки и Филозофски факултет Универзитета у Бањој Луци, Филозофски факултет Универзитета Источно Сарајево, Друштво наставника српског језика и књижевности Републике Српске, Удружење историчара „Милорад Екмечић“ те Андрићев институт у Андрићграду. Ово је прва конференција оваквог типа и са оволиким бројем организатора одржана у Републици Српској након завршетка рата.

Ова Научна конференција окупила је изузетно широк круг најистакнутијих српских научника на пољу лингвистике, књижевности, историје, теологије и сродних области. На Конференцији су учествовали историчари, историчари језика, књижевности, умјетности и Цркве, компетентни стручњаци из научних институција, чланови академија наука, универзитетски професори, научни савјетници у институтима за српски језик, историју и књижевност: Љубомир Максимовић, академик САНУ (Београд), Јасмина Грковић-Мејдор, академик САНУ (Нови Сад), Миодраг Марковић, дописни члан САНУ (Београд), Бранко Летић, дописни члан АНУРС (Источно Сарајево), Срђан Рудић (Београд), Невен Исаиловић (Београд), Александар Милановић (Београд), Зорица Никитовић (Бања Лука), Јелица Стојановић (Никшић), Рајна Драгићевић (Београд), Мирјана Бошков (Нови Сад), Наташа Драгин (Нови Сад), Владимир Поломац (Крагујевац), Татјана Суботин Голубовић (Београд), Радмило Пекић (Косовска Митровица), Слободан Павловић (Нови Сад), Надежда Јовић (Ниш), Виктор Савић (Београд), Марина Курешевић (Нови Сад), Исидора Бјелаковић (Нови Сад), Ирена Цветковић Теофиловић (Ниш), Саша Шољевић (Источно Сарајево), Аранђел Смиљанић (Бања Лука), Борис Бабић (Бања Лука), Горан Комар (Херцег Нови) и Владан Бартула (Источно Сарајево). На Научној конференцији отворене су нове и недовољно истражене, а веома значајне теме, које нису само од научног и културолошког, већ и од егзистенцијалног значаја за Србе у Републици Српској, односно Босни и Херцеговини, али и за цјелину српског духовног и културног простора. Такође, ова Научна конференција подсјетила је на нека ранија

системска истраживања језичког, књижевног, историјског, богословског и општекултурног наслеђа српског народа у Босни и Херцеговини, указала на проблеме, недостатке и пропусте у досадашњим проучавањима средњовјековног наслеђа Босне и Хума и утемељила нове могућности научног бављења овим периодом и простором, које је толико потребно и важно у времену у којем живимо.

Конференција је отворена пленарним предавањима двоје академика САНУ-а. Прво предавање, било је предавање из историје – Љубомира Максимовића: *Византија и српске земље западно од Дрине*, а друго, из лингвистике – Јасмине Грковић-Мејдор: *Архаични формулаични искази у повељама средњовековне Босне*.

Својим рефератима историчари су указали на друштвене, политичке, културне и црквене прилике у средњовјековној Босни и Хуму, на везе са приморским градовима и сусједним земљама, цивилизацијска сусретања и синтезе, и тако дали драгоцјен контекст за потпуније разумијевање настанка појединих писаних споменика и њиховог карактера у појединим епохама. Примијеђено је да се на простору између Дрине, Саве, Цетине, Неретве и Јадранског мора, од најстаријих извора, углавном грчких и латинских љетописаца и историчара, помињу Срби, да су од почетка били изложени утицајима источне и западне цивилизације, и да су ти утицаји у различитим облицима запамћени у језику, писму и умјетничким облицима. Указано је, и примјерима потврђено, да су у тим облицима памћења преовладавали источни културни утицаји који су одувијек одређивали српско историјско и духовно биће, његов културни образац. Историјску секцију чинили су сљедећи референти и теме: Радмило Пекић, *Брачни уговори Захумљана и Требињаца у Дубровнику (XIV–XV вијек)*; Срђан Рудић, *Босна и Котор у средњем веку*; Невен Исаиловић, *Помени српског имена у средњовековним босанским исправама*; Саша Шољевић, *Православље на тлу Босне и Хума у средњем веку*; Аранђел Смиљанић, *Преписка обласних господара у Босни као дио српског културног наслеђа*; Борис Бабић, *Помен имена Босна у старим српским родословима и љетописима*.

Историчари језика, најзаступљенији на Конференцији, пратили су фонолошке, морфолошке и синтаксичке промјене у језику – од старословенских матрица до старосрпских облика и њихових потоњих варијација и ортографских промјена у ћириличном писму – зависно од тога када су, у којим приликама и за кога, писани поједини језички споменици. Лингвисти су се, кроз многе и разноврсне теме, бавили писаним наслеђем у средњем вијеку и његовим развојним мијенама и рукавцима у потоњим епохама. Слободан Павловић, *Фонолошке одлике српских повеља средњовековне властеле Павловића*; Владимир Поломац, *О правопису и језику писама Ахмед паше Херцеговића Дубровнику*; Јелица Стојановић, *Фонетске и морфолошке особине ћириличних натписа старе Херцеговине*;

Наташа Драгин, *Узуси српске средњовековне писмености у ћирилским натписима Босне и Хума*; Александар Милановић, *Повеља Кулина бана у Суботићевој Српској граматници (1847)*; Виктор Савић, *Јеванђељски фрагмент у Библиотеци Српске патријаршије у Београду (бр. 313)*; Надежда Јовић, *Српскословенске одлике језика Неколико сарајевских писама из XVII и XVIII стољећа*; Марина Курешевић, *Активни партиципи у Берлинској Александриди*; Горан Комар, *Три средњовјековна ћирилска натписа из Босне*. Лексичке теме биле су фокусиране излагањима: Рајне Драгићевић, *О речнику Мухамеда X. Ускуфија из 1631. године*; Ирене Цветковић Теофиловић, *О лексици у Сарајевским писмима из XVII и XVIII века*; Исидоре Бјелаковић, *Медицинска терминологија у трима лекарушама из Босне (18. и 19. век)*; Зорице Никитовић, *Семантичко поље вјере, „правовјерја“ (православља) и „зловјерја“ (јереси), у Законоправилу Светога Саве (1219)*.

Историчари књижевности и умјетности указали су на питања културног идентитета и историјског континуитета српске писане баштине, као и на проблеме који се тичу духовног, умјетничког, књижевног и језичког садржаја старих рукописа, писаних српскословенском ћирилицом. Разматране су научне чињенице о писарским школама и континуитету преписивачке дјелатности на просторима средњовјековне Босне и Хума: Бранко Летић, *Писано наслеђе и српски културни образац у средњовековној Босни и Хуму*; Миодраг Марковић, *Ватикански српски јеванђелистар и његов значај за историју средњовековне Босне*; Татјана Суботин Голубовић, *Аверкијев панагирик преписан у Добруну 1615. године*; Мирјана Бошков, *О неколиким списима из манастира Папраће, писарима Јовану Злокруховићу, старицу Данилу и Данилу Крциу*; Владан Бартула, *Посланица Титу апостола Павла у Обреднику крстјана Радосава*.

Затварајући Научни скуп, академик Бранко Летић истакао је да су се сви радови функционално допуњавали, освјетљавајући из различитих углова и са посебних аспеката научних дисциплина поједине епохе. По његовим ријечима, учесници Скупа су својим рефератима обухватили писане изворе од раног средњег па све до краја XIX вијека на терену цијеле данашње Босне и Херцеговине. Научно су презентовани најразличитији писани жанрови, од најстаријих јеванђеља, посланица, повеља, писама, опорука, епиграфских записа, до литерарних и умјетничких дјела и потоњих рјечника. Објективно и научно коментарисана је ранија литература о овом времену и простору, а њени пропусти и недостаци аргументима су потврђени и исправљени. Посебан допринос чине нови научни увиди засновани на до сада занемариваној писаној грађи. Академик Бранко Летић је, закључујући своје завршно излагање, рекао: „Предочене теме указују на потребу будућег систематског рада на проучавању и критичком штампању писаног наслеђа у Босни и Херцеговини, које и језиком и писмом и културолошким садржајем улази у корпус српске културне баштине. Тиме је ова Конференција

испунила своју научну и друштвену мисију, оправдала потребу да радови с овог скупа буду што пре објављени и да се убудуће организују научни скупови са сличним насловом“.

На скупу су још једном потврђене идеје да се писмом и књигом испољава Логос и духовни поредак стварности, и да је ријеч људска била и јесте посредник апсолутне Ријечи божанске, како нам свједоче средњовјековни списи. Пошто се божански Логос открива и саопштава људима не само кроз усмену, него и кроз писану ријеч, у књизи, као духовној категорији смјештена је света и логосна, божанствена истина, а слово (писање), сакрално је дејство у материјалном и створеном. Зато је однос према писању и писаној ријечи, дубински гледано, од највећег духовног и културног карактера. Писање светих ријечи је подвиг, а аскеза писања јесте постизање духовности и истовремено њено испољавање. Култ књиге који је везан за византијски свијет заснива се на хришћанском поштовању Светог Писма, и на најдубљи начин се оприсутњује и на простору Босне и Хума у средњем вијеку. Све то нам говори о високим културним и духовним дOMETИМА средњовјековне Босне и Хума.

Предуслов сваке реконституције културног наслеђа јесу овакве конференције и анализа постојећег стања. То нам говори да се мора тачно установити гдје се данас налази српска медијевистика, и колико је у стању да се позабави овим питањима; потом се мора утврдити колико је српско друштво данас спремно да се позабави овим темама и проблемима; и на крају, докле је све струка стигла, гдје се налазе сви ти споменици, да ли се на једном мјесту могу пронаћи сви подаци о свим рукописима и изворима културе, о њиховом изгледу, стању, о времену и мјесту настанка, о писару и наручиоцу, писму и језику, орнаменту и повезу, о текстовима које садрже, записима који се налазе у њима, о њиховом историјату и библиографији. У току овог скупа, говорило се о свим тим потребама, као и о неминовности установљења систематског истраживања текстова у Републици Српској, Босни и Херцеговини и Србији, у склопу института или неких других институционалних рјешења.

Иако је писана и културна баштина средњовјековне Босне и Хума предмет вишедеценијског истраживања, из различитих углова и са разних аспеката, многе теме још увијек чекају на своје истраживаче. Неки од разлога засигурно су и неисцрпност тема, али и чињеница да су поједине, по суду великог броја истраживача, недовољно добро и тачно истражене. Релевантни историјски извори, о овом простору и периоду, свакако су, такође, проблем који отежава рад на свим пољима и у свим дисциплинама. На Конференцији, многа питања су систематизована и анализирана, али остаје потреба да се баци још јаче свјетло на ову проблематику, како би се архивска грађа и историјски извори прецизније обрадили. Овај скуп помогао је у расвјетљавању многих питања која су чекала одговор, али

је отворио и неке друге апорије, које у будућности морају бити предмет оваквих конференција. Ако српски народ озбиљније и одговорније жели да се позабави својом историјом, културом и егзистенцијом на простору Босне и Херцеговине, онда су овакви скупови научна и духовна неминовност.

Владан Бартула